

քան, կամ 30 օրից յետոյ, երբ հաւանօրէն մեր քաղաքում խօսքերն ընդհատուած կը լինին, պէտք է փակվեն ձրի ճաշարանները և ձրի թէյատները, աղքատները այդ միակ ապահովումը:

Ուստի պարտք ենք համարում այժմանին իսկ հասարակութեան ուշքը դարձնել մի խնդրի վրայ, որ անպայման արձագանք կը գտնէ ամեն մի մարդու սրտում:—Չա մեր քաղաքում է ժամանակը ինչ ճաշարան հիմնելու խնդիրն է:

Էջանագին ճաշարանները նորութիւն են Թիֆլիսի համար, որովհետև այստեղ մինչև այժմ գոյութիւն չէ ունեցել այդպիսի մի հիմնարկութիւն, իսկ աւելի մեծ քաղաքներում, ինչպէս օրինակ, Պետերբուրգ, Մոսկվա, վաղուց ունեն այդպիսի ճաշարաններ, որտեղ օրը մի քանի հազար մարդիկ, շատ չնչին վճարով, մի քանի կօպէկով ստանում են համեստ, բայց անպայման թարմ և առողջարար կերակուր:

Թիֆլիսն էլ, ուր բացի աղքատներէն աղքատ մասից, խմբված է օտարական բանուր դասակարգ, պէտք ունի այդ տեսակ է ժամանակին ճաշարանի, և ներկայ բայն, երբ արդէն գոյութիւն ունեն ձրի ճաշարանն էր, ամենալարմար բայն է դարձելու էջանագին ճաշարանները խնդրով, արժարժելու այս միտքը, և իր կարգով ինքնուրուշ, քանի որ մեծ յարմարութիւն կայ գոյութիւն ունեցող ձրի ճաշարանները վերածել է ժամանակին ճաշարանի:

Կարճելով այդ խնդրի վրա Թիֆլիսի մասում և բոլոր աղքատներին ինտելիգենցիայի ուշադրութիւնը, մենք խօստանում ենք կրկին դառնալ այս հարցին, մշակելու համար հարցի գործնական կողմերը:

Խ. Մարումեան

ՇՈՒՌ ՏՈՒՍԵՆ ԵՐԵՎԱՆԻՆ

Հակառակ իր նախկին սովորական անուրբութեան, ներկայ տիրապետող համաճարակի ժամանակ և յատկապէս այդ համաճարակի դէմ կրուելու համար գնահատելի ջանք գործ դրվեցան Թիֆլիս քաղաքը մաքրելու և շարունակ մաքրութեան բաւարար վիճակի մէջ պահելու:

Երկու ամիս առաջ քաղաքի մաքրական վիճակի աստիճանը յիշողը մի ընդհանուր ակնարկ ձգելով, այսօր նրա փողոցները, հրապարակները, տները բակերը վրա, կը տեսնէ մի ակնորձիկ և կանստ իսկ մի դուրսդուր յատկութիւն. իսկ միակ տեսանկյունի միտքը որ գուցէ նա անէ այդ բաւարար մաքրութեանը տեսնելու, այդ այն կը լինի անուշադ, թէ ապա ինչու առաջ էլ այսպէս մաքուր պահել չէին տալիս քաղաքը, քանի որ այդ շատ լատ էլ կարելի է և հեշտ էլ է առանց ծանր ծախսեր պատճառելու:

Մարթեմէն Թեմի, որ վարչութիւնները կողմը այսքան ժիր և անջատելի գործունէութիւն և գործողութիւնը միայն խօլբայի շնորհ մեզանից պահեստներու համար չը լինի, այլ նա շարունակվի, որպէս պէտք ու պարտք է, այսուհետեւ էլ, միևն սովորական տարափոխելի ակտերի և մնա-

լած: Բայց շատ անգամ շարականները ձայնի օրինակներն ժամանակ երևան է գալիս, որ մի տեղ տողից 5 վանկ պակասում է, կամ մի այլ տեղ յանկարծ 15 վանկ անւանում, և այս անկանոնութիւններն անուշադ մեծ դժուարութիւն են պատճառում օրինակողին: Այս պատճառով էլ յիշեալ երաժշտական տախտակները վրա տեղ տեղ երբեմն երկար գծեր են երևում, որոնք մեկուսացնում են այդ պակասութիւնները, եւ օպական նօտայի վերածված ժամանակ, բայց այդ կերպով պահում են միանգամայն հայ խաղերի ամբողջական ընթացքը: Բացի շարականներից, գեր. Այսրենեան եւրօպական վրա ձայնագրած է ամբողջ մեր պատարագի կրթնողութիւնը և երկու գերմանացի երաժշտութեան պրօֆէսորներ՝ պ. Վ. է. յ. 1877-ին և ապա պ. Բ. է. օ. 1885-ին անկայած են մեր մեծանուն զինակաւնին, իրանց կողմից երաժշտական harmonie տալով գործին: Պրօֆէսոր Վ. է. յ. օյժ է տուած գործիքական մասին և հայկական պատարագը այսպէս վերածված է orchestral երաժշտութեան, պահելով միշտ և անխախտ հայկական եղանակը, որ զիւստօր պայմանն է: Իսկ պրօֆէսոր Բ. է. օ. (Böhm) յիշեալ է աւելի ձայնագրական մասի վրա: Յուշահանգէսում ի տես նա զրված մաս երկու գործերն էլ թէ 1877-ի և թէ 1885-ի որոնց նօտաները վրա բացի հայերէն բնագրից, նոյն հայերէն խօսքերը գրված են նաև լատինա-

յուն հիւանդութիւնների դէմ ազդողութեամբ կրուելու համար: Սովորաբար կամ փոշին է մեղ կուրացրել Թիֆլիսում, կամ ցեղը ընդհանրապէս և զարչանոց ցեղը տեղ տեղ՝ մեր մաղձը խառնել: Մարթեմէն մանաւանդ, որ ժողովրդի ստորին դասակարգը, այդ օրականով ապրողները իրանց յետ ընկած տներով ու փողոցներով, այն հրապարակներով ուր դրանք են գործում սովորաբար, աչքաթող չը մնան, իրանց խեղճութեան կեդրի մէջ չը թաւալին: Ոչ ապաքէն ակտը դրանցից է ճարակվում և հասնում վարակում է այն պայծառ փողոցներն ու ապարանքները, ուր բարեկեցիկ տիկիներ անուշահամութիւններով օձվում և մետաքսներով ու թաւիչներով մէջ է նահանջում:

Այսօր իսկ, երբ քաղաքի նշանաւոր փողոցները փայլում են մաքրութեամբ և միւսներից կարեւորները վայելում են համեմատական ինքնավարակութեան մասին, Թիֆլիս քաղաքն ունի շուտ եկած երեւոյթը, ինքնամակալ աչքերից թաքուն մնացած:

Այդպիսի մի շուտ տուած երես է այն հրապարակը, ուր ժողովուրդը տաւարի առուծախն է անում: Այդտեղ ժողովում են մարդիկ ամեն երկրից մեծ բաղմութեամբ. այդտեղ է առնվում ծախվում մտացուն և լծի ու կթի ապրանքը: Այդտեղ է նաև մեծ մասով ծախվում խոտը քաղաքի գործածութեան համար: Սաղի այդ հրապարակը քաղաքին արդէն է տալիս մինչև 10,000 ռուբլի տարեկան, իսկ քաղաքը նրա մաքուր և մի քիչ շնորհքին պահպանութեան համար չէ ծախսում տարեկան և ոչ իսկ գուցէ 100 ռուբլի: Երբ անձրև է գալիս, ցեղը ծնկահար է, անանցանելի տեղում գարնան բերան և աշնանն ու ձմեռանը մանաւանդ անտանելի է: Իսկ չորութեան ժամանակ հող ու մոխիր է հրապարակը:

Այսօր սակայն, երբ գոյութեան արժանի խրանք է տարվում քաղաքի առողջապահական զրուժութեան վրա մի առանձին հանդեսները շնորհիւ, թող այդ հանդեսները զօրէ նաև այստեղ, որ արդէն գոհն է տուել համաճարակին: Նրանցից մէկն ամսիս 12-ին էր. մի լայն թիկուքը, մի անհողին կուրծք, մի երկաթի ամրութիւն ունեցող առողջ ու կորովի տղամարդ՝ գերանի նման տապալկեց խօլբայի հարուածի տակ:

Թող բարեհաճի Յ. օր թաղի Առողջապահական խումբը ակնակն ձգել Այլու կազարովի, Միլոտուձով—Խարաղովի և նաև Ալիսաղովի կայքերի ետևի կողմի երեւոյթի վրա, որոնցից անուշ բուրմունք զիւրու էլ, ապահով: Թող քննեն այդ տեսիլի նկուղները և անանուն զեանախորհրդն ու ծակուղիները: Թող նային Միլոտուձով—Խարաղովի քարոզանդի հարստային պատի արևմտեան անկիւնի տակ բացված ծակից ներս: Թող քննեն այդ տները աղքատար ակնանքի՝ բացուածքները կուր գետի վրա, թէ որքան դրանք յարմար են շինուածական պայմաններին առողջակեցական տեսակէտից: Դրանց արձակած գարչահորութիւնից թունաւորված է հրապարակը: Թող քննեն կուր

բեռնաւորութեան հետեւեան և սիւտեմատի թուլութեան մասին այս հանելի գաղափարը տալուց զատ, նա երևան է հանում նաև, ինչպէս այդէն առիթ ունեցայ յիշել նաև նայ տպագրութեան հետեւեան և հոստութիւնը: Այդտեղ տեսնում է, որ հայերն իրանց գրքերը տպելու համար միշտ հետեւ են և քննեցել են այնտեղ, ուր տպագրութեան արուեստն ամենից աւելի զարգացած է եղել և այժմ կարողանում են արդէն այնպիսի մաքուր, հարուստ և զեղեցիկ տպագրութեան ունենալ, որ կարող են մրցել եւրօպական ամենալաւ տպագրութիւնների հետ: Ահա այս է Վիլենայի միջնադարից սուրհանդակութեան հետեւեան ընդհանրապէս: Բայց քաղաքի բաժնիք, որ մի խաղաղի պրօֆէսոր, և նոյնպէս արժանի է ուշադրութեան: Այս ևս զրված է ցուրհանդիստում: Հայ եկեղեցական երգեցողութեան եղանակները մինչև հիմա, դարուց դար, պահված են եղել միայն անանդութեամբ, որ բերել է մինչև մեր ժամանակները և այժմ, նօտաների վրա դրոշմից յետոյ ևս աւելի երկիւղ չը կայ նրանց կորստեան: Յուշահանգէլի հայկական բաժնիք մասնազէտ եւրօպացի երաժշտին հայկական եկեղեցական

գետի թումբերը, այդ յաւիտեական աղբի բլուրները, կոյտերը: Բաղմամբար հրապարակը արժանի է առողջապահութեան հոգատարների բարի ու բարեբար այցելութեանը:

Ա. Մ. Եղեկեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱՂՈՒՆ

Համամու, 9 օգոստոսի

Ամբողջ երևանեան նահանգը իսկապէս զուրկ է բժշկական օգնութիւնից: Մեղ մնում էր մի միայն սպասել մեր բժշկութիւնը հողուր միտքարութիւնից, քանի որ դեռ հասունացած չենք քաղաքակիրթ ազգերի պէս, միմեանց փոխադարձ զբաղանք օգնութիւն հասցնելու... Դեռ նոր ենք ոտք կրելում այդ հասարակական, ընկերակցական ասպարէզի վրա... Ուրեմն մեր օգնութիւնը սպասում է ինքը մեր հողեղբայրանութիւնից: Սակայն բացի Աղբարեան Արիստակէս եպիսկոպոսից, որը քարոզ խօսեց երևանում, և մի քանի քահանաներից (որոնց մասին ձեր լրագրում ենք կարդացել), մեր ամբողջ հողեղբայրանութիւնը լուռ մնաց և գէթ մի հաս խելացի քարոզով շուտաշուտեց, չը միտքարեց, չը զննարեց ժողովուրդը այդ ծանր, այդ դառն ճգնաժամում: Եւ հաւա այդ տեսակ ժամանակ, հողուր առաջնորդները այդ սովի ժամանակ, յանկարծ յայտնվում է մէկը, որը օրինակ կարող է լինել մեզ բոլորում: Այդ անպատուել բարի օրինակ թէ ժողովրդին և թէ մնացած հողեղբայրանութեան՝ ցոյց տուեց երևանի թեմի փոխստորդ, Գրիգորիս սրբազանը: Այժ, Գառնակերեանց Գրիգորիս եպիսկոպոսը, հասկանալով իր բարձր պաշտօնի նշանակութիւնը, մի քաջ և անբերկւղ զօրապետի նման մտնում է իր զօրքի բանակի ամենապատանաւոր տեղեր, խրախուսում, յորդորում, մխիթարում, առաջնորդում, ուղղութիւն է տալիս ժողովրդին: Նորին սրբազանութիւնը չը կարող էր ամբողջ թեմը, գնաց իր կողմը, կազմուան, կարս, ապա այցելեց Ալեքսանդրօպովի վիճակը, իսկ ամսիս 7-ին ժամանեց Համամու: Այստեղ, ամսիս 8-ին սրբազանը մի աղուր քարոզ ասեց: Մենք չէինք հաւատում մեր ակնայնորին. այդ քարոզը լի էր ժամանակակից ամենաառաջադէմ մտքերով: Այդ բաւական չէ. սրբազանը, եկեղեցու բեմից, յանդանը չը համարեց ուղղակի մասնացոյց անել «Մշակի» № 79-ի առաջնորդող վրա, աւելացնելով որ «ճշմարիտ լրագրերը, հասկանալով ժողովրդի պահանջը, պարտաւորեցանում է մեզ, հողեղբայրաններին զարմանել մեր հօտին, ներկայ տաքնապի ժամանակ», ապա համակրութիւն յայտնելով լրագրի ուղղութեանը, սրբազանը պարտք է դնում երկուստարթութեան վրա օգնել ժողովրդին այդ լրագրի առաջարկած միջոցներով:

Որքան ուրախվի է այն երեւոյթը, որ սրբազանը չը կարող էր թեմը, մխիթարում է իր ժողովրդին, ուղղութիւն է տալիս նրան, զննարկում է մեզ, և իր անդու խօսքով ինքնօգնու-

թեան և փոխադարձ օգնութեան քրիստոնէական գաղափարը քարոզելով՝ բարոյական ոյժով հաւածում է համաճարակը,—այնքան էլ ուրախվի է և այն, որ այսօր, երկար ժամանակներից յետոյ, մի բարձրատեսիւ հողեղբայրանի բերանից լրսվում է ջերմագին համակրանքի զգացմունք դէպի այն լրագրի, որին մինչև այժմ սովոր էին կոչել «աղքատներն» և «անկրօն»: Եւ հաւա «Մշակի» զուգահեռ ուղղութիւնը այսօր ճանաչվում է շիտակ, օգտաւէտ և բուն գրիստոնէական փաստ տարի փոքր ժամանակամիջոց չէ որպէս զի վերջապէս հասկացվի այն, ինչ որ չէր հասկացվում տարիներից ի վեր... Այն ուղղութիւնը, որը մերժվում էր, այժմ, միայն աղետի ժամանակ վերջապէս ճանաչվում է նրա զեղեկարութեան շիտակութիւնն ու օղտաւէտութիւնը, խոստովանում է նրա ոյժն ու արժանիքը:

Մենք բոլորս, որ արժանացել ենք Գառնակերեանց եպիսկոպոսի զեղեցիկ քարոզը բնուր, չենք կարող մեր սրտի անկեղծ շնորհակալութեանը չարտայայտել սրբազան հօր յայտնած լուսամիտ մտքերին:

Աղքատազ Տէր-Սիմէոնեանց

ՆՆՌՈՒՆ ԼՈՒՐՆՈՒ

ԱԼԷԿՍԱՆԴՐՈՊՈՒՆԻՑ մեղ գրում են. «Զեր լրագրի № 79-ի առաջնորդող մեծ համակրութեամբ կարդացվեց այստեղ: Նոյն իսկ քահանաները համակրանքով են խօսում «Մշակի» յայտնած մարգասէր մարքերի մասին: Սպասում ենք որ կաթողիկոսական տեղակալը կարգադրէ թոյլ տալ ժողովրդին պասք ժամանակադրապէս լուծելու, քանի որ ամբողջ երկրում խօլբայ կայ:»

ԱԼԵԿՍԱՆԴՐՈՊՈՒՆԻՑ պ. պ. Չ. Աւանանանի, Զ. Տէր-Գրիգորեանի և Խ. Վարդանանի միջոցով յօգուտ Լաֆայէ Պատկանեանի հաւաքած 25 ռուբլի գումարը ստացանք և միայնելով նոյն նպատակով մեր ձեռքում ունեցած 920 ռ. 93 կ. գումարի հետ, կուսնանք այժմ 945 ռուբլի, 93 կօպէկ:

ԿԱՐՍԻՑ մեղ գրում են. «Օգոստոսի 2-ին բացված է այստեղ կովկասեան հայոց Բաղրեղորական ընկերութեան տեղական ճիւղի միջոցներով ձրի ճաշարանը կարտու: Հաշարանն օրական 200 մարդու կերակուր է մատակարարում:»

Որքան տգէտ է ամբողջ, որքան նախապաշարված են մարդկերանց մեծ մասը՝ կարելի է հետևել կողմից երկրակցին: Ահա ինչ են գրում կարտուից. «Յայտնի է որ ժողովրդը համողված է, որ երբ խօլբայով հիւանդը անյուստի է արդէն, բժիշկները դիմումը մի թուռը դեղ են տալիս նրան, որպէս զի շուտով մեռնեն: Եւ հաւա հրատարակվում է բժշկակետ վահան Արծուհու վերջին յօդուածներից մէկը, որտեղ ասված է թէ՛ երբ մէղը հիւանդի մարմնից այլ ևս չէ արտադրում, կամ քիչ է արտադրում, «մեղ, բժիշկներին մնում է թեթևացնել հիւանդի տանջանքները», այդ պարբերութիւնը իբար մատով են ցոյց տալիս ուսանք և կրկնում են. «Ըսես, տես,

կերտները և աշակերտներին խմբովին քաջված լուսանկարներն էլ կախել: Բաղբարական բաժնում այցելուների համար յատուկ վառարար նստարաններ ևս կան, բաղբարական մագէ օթոցով ծածկված, որտեղ նստած հանգստանալով, թղթակցներն աւելի երախտազարտ են դուրս իրանց դէպի Բաղբարիս և շրտում են նրանց զարկերով. իսկ խեղճ հայկական դաժնի առջև ստիպված է մարդոտքի վրա մտիկ տալ և առանձին ուշադրութեան յատկացնել նրա ներքին արժէքը ճանաչելու համար: Եւ հաւատարմած եմ, որ կթէ կանխապէս մի որ և է պատրաստութիւն տեսնվել, մեր բաժնին ևս այնքան բազմակողմանի և ճոխ կը լինէր թէ երաժշտութեան և թէ թատերական մասերի կողմից, որքան միջակ ազգերինը: Շնորհակալ պէտք ենք լինել դարձեալ որ Վիլենայի Միլիթարեաններն իրանց զով գտնված երաժշտական գրուածները մի ամբողջական ձևի տակ երևան հանելով, մի միջազգային ցուցահանդէսի մէջ առաջին անգամ այս հոստութեամբ «հայկական բաժին» են պատրաստել և Եւրօպացիների ուշադրութիւնը հրահրել: Եթէ ջանանք, ապագայում այս բաժինը հատուտ կերպով կարող ենք աւելի կարեւոր և գրաւիչ դարձնել, քան այնքան զոված բաղբարական բաժինը:

Վիլենա.

Ա. Մարտիանանի

որոնք քան ի նշանակում թեթևացնել հիւանդի տանջանքները... Նշանակում է շուտով մեռնելը նրան... Ասեցեք, ինչո՞ւմ, բնի պէտք է անել տգէտներին հետ... Եւ այդպէս խօսողները դեռ լրագիր կարդայողներն են, ուրեմն բնի պիտի լինի տգէտ, անդրադէտ ամբողջը:

ԱՆԷՔՍԱՆԴՐՈՊՈՒՅ մեզ գրում են հետեւեալը. «Մեր քաղաքում հիմնված առաջին ճրի թէյատուհանը գործում է շատ մեծ եռանդով. օրական օգտուով են թէյատանից 1300 հոգի: Բացի սրանից 85 ընտանիքներ թէյը իրանց սնունդ են ասնում: Մեր թէյատանին էլ յետ չեն մտած առաջին թէյատանից: Գովելը է թէյատանի կառավարիչ պարոնների եռանդը: Կա ցոյց է տալիս որ ժողովուրդն արդէն էր մէջ գործող անձինք ո՞նք:»

ԿԱՐՍԻՅ մեզ գրում են. «Խօլէքայով հիւանդներին համար այստեղ դեռ ևս առանձին հիւանդանոց չէ բացված, թէև հիւանդանոցի պարագաները պատրաստ են: Քաղաքի հաշուով հրախուժում է և մի բժիշկ, պ. Ֆեօկիտասով: Տեղիս դեղատան տէրը, պ. Բօսս, ստորադրութեամբ պարտաւորել է իշխանութեան առջև ամեն տեսակ զէլինֆէլցիական միջոցներ և դեղեր ունենալ պատրաստ: Սակայն ահա մի քանի օր է արդէն սենեակները սրակերու համար կարբօլան թէյոյը կայ դեղատանը և պ. դեղագործը հարցնողներին ամեն օր «վաթր» (вапра) է ասում ու այդպէս ճանապարհ գցում եկողներին: Չը կան դեղատան մէջ և դանազան տեսակ կաթիլներ, որոնք բժիշկներից մատնացոյց են արած, որպէս միջոցներ խօլէքայի դէմ:»

ԿԱՐՍԻՅ մեզ գրում են հետեւեալը. «Քահանայութիւնը ընդունել ցանկացող և «Մշակի» խմբագրութիւնից իր անդամակից թղթակցութիւնների համար մերժված մի պարոն, չը նայելով որ ինքն գտնուի էր մի այլ քաղաքում՝ Նահանգները քաղաքի ժամանակ, այժմ «Արձազանքում» աշխատում է արդարացիները արեղային շարքում ենք. արդեօք ինք Նահանգները կարող են խնայել մեծ պատիւ թէ անպատշաճ ինչ է համարում այդ տեսակ անձանց ձեռքով պաշտպանված լինել...»

Թէ կարո՞յց և թէ Ալեքսանդրօպօլից մեզ հարցրելու են մի շատ քաղաքի իրողութեան մասին: Շատերը այդ երկու քաղաքներում, և ոչ թէ միայն ստորին ժողովուրդը, բայց և ինտելիգենտ մարդկանցից խօլէքայից երկրի կրօնի սկսեցին առաւօտից մինչև երեկոյ հարբել և զէֆ անել այդպիսով աւելի էլ նպաստել իրանց մտաւրում կրտսեան: Յայտնի է որ խօլէքայի ժամանակ չը հիւանդանալու համար պայմաններից մինը՝ կեանքի չափաւորութիւնն է: Ոչ ոք չը կայ որ այդ ընթացքներին, հարբանքներին, ամառը օրը ֆաէտներում շրջող խաչուտ ձայնով երգողներին զգալէ, ինչքով բերէ: Երբեք անը Ալեքսանդրօպօլի մի հայ քահանայ փորձեց քաղաք ասել այդ աստի, հարբեցութեան դէմ, սակայն ինչ պիտի օգնէ մի հատ քահանայի քարոզը:

ԿԱՐՍԻՅ մեզ գրում է մեր թղթակիրը, խօլէքայից մտնում են մեծ մասամբ մշակները և քաղաքի բնակիչները: Բնակչութեան մասին, Արարածները արդատ է մտած այդ հարկմիայից: Նախ՝ Արարածները շատ բարձր դիրք ունի և երկրորդ՝ նա շատ մաքուր է պահուում: Կեանքն անցնում է այստեղ շատ խաղաղ, ածում է երաժշտութիւնը, բայց ուրիշ դուրսդուրիները զրկել է իրան: Ճշմարիտ որ հանրաստեղծում լուս տեղ է: Միայն անցեալ յուլի ամսի 14-ին դերասան Սաֆրազեան, սիրողների մասնակցութեամբ այստեղի բոսովըպում մի հայերէն ներկայացում տուց: Խաղացին «Կախարչի կողմը» կողմնակից: Ներկայացումը կարելի է ասել համարել: Ներկայ էին թէ ամբողջ ինտելիգենտ հասարակութիւնը և թէ բարձրատեսակ անձինք: Սարկարեանց այստեղից գնաց Արարածքը և կարս, այնտեղ էլ ներկայացումներ տալու համար:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ մեզ գրում են. «Մինչևեռ ամեն կողմից լուս է ելլել խօլէքայի տարածման և նրա արած կոտորածների մասին, Արարածները արդատ է մտած այդ հարկմիայից: Նախ՝ Արարածները շատ բարձր դիրք ունի և երկրորդ՝ նա շատ մաքուր է պահուում: Կեանքն անցնում է այստեղ շատ խաղաղ, ածում է երաժշտութիւնը, բայց ուրիշ դուրսդուրիները զրկել է իրան: Ճշմարիտ որ հանրաստեղծում լուս տեղ է: Միայն անցեալ յուլի ամսի 14-ին դերասան Սաֆրազեան, սիրողների մասնակցութեամբ այստեղի բոսովըպում մի հայերէն ներկայացում տուց: Խաղացին «Կախարչի կողմը» կողմնակից: Ներկայացումը կարելի է ասել համարել: Ներկայ էին թէ ամբողջ ինտելիգենտ հասարակութիւնը և թէ բարձրատեսակ անձինք: Սարկարեանց այստեղից գնաց Արարածքը և կարս, այնտեղ էլ ներկայացումներ տալու համար:»

ՆՈՐ-ԲԱՅԱՋԵՏԻՅ մեզ գրում են օգոստոսի 9-ից հետեւեալը. «Այսօր քաղաքի Նոր-Բայաջետում պ. Խ. Բուհարխանի հայտնի էր թէյատուն, հայոց ուսումնարանի շինութեան մէջ: Յաճախողների թիւը այսօր հասել է 600-ի թէյ տեղացիներէ և թէյ դեղացիներէ: Երևանից այստեղ եկողների թիւը շատանում է. մինչև այսօր երևանից այստեղ եկած կը լինեն մօտ 800 հոգի:»

ԱՆԷՔՍԱՆԴՐՈՊՈՒՅ մեզ գրում են. «Օգոստոսի 2-ին քաղաքի Վիւրի չքաւոր թաղում, գաւառակերի և բժիշկ Շանխախու ներկայութեամբ բացվեց երկրորդ ճրի թէյատունը, որի նպատակն է պատրաստել թէյ և չաքար մատակարարել չքաւոր ընտանիքներին: Թէյատան բացման օրից սկսած, մինչև օգոստոսի 7-ը, թէյ և չաքար ստացել են (օրական երեք անգամ) 549 ընտանիք: Միայն եռացրած ջուր են տարել 217 ընտանիք և բացի դրանից թէյատունը այցելել են 1073 հոգի: Արարածները թէյատան ինամատար ուսուցիչները մտադիր են նոյն թիւը մի ճրի դեղատուն բացանել, որպէս զի կարելի լինի ամբողջական օգնութիւն հասցնել խօլէքայով վարակվածներին, բժիշկի գալուց առաջ: Բայց նիւթական միջոցների սղութեան պատճառով դեղատան իրադրման դեռ ևս չենք կարող ձեռնարկել: Ուստի դիմում ենք բարեգործ անձանց, ինչպէս Վաչագի զործին իրանց կամար նուէրներով: Օգնել կարելի է փողով, թէյով, չաքարով և դեղերով: Նուրբատանների անուանացոյցները կը տպագրուի: Նուէրներ կարելի է ուղարկել հետեւեալ հասցեով. А. Александрополь, учителю Египте Топчянцу:»

Կ. Պօլիսի լրագիրները գրում են, որ արդէն ձեռնարկված է հայոց պատրիարքարանի վերաշինութեան:

Տեղական ուսուցիչները հարցրելու են, որ առաջիկայ սեզոնին թիֆլիսում արտիստական ընկերութիւնը չէ ունենալու ոչ օպերային և ոչ դրամատիկական մշտական խումբ:

Շուշու թեմական դպրանոցի տեսիլ պաշտօնի համար հրաւիրված է պ. Վեսն Սարգսեան, և արդէն հաստատված է այդ պաշտօնում: Պ. Սարգսեան մինչև այժմ վարում էր ուսուցչի պաշտօն թիֆլիսի Ներսիսեան դպրանոցում:

Ստացանք Օղեսայի համալսարանի հայ ուսանողների հրատարակած մի գրքից, որ կրում է հետեւեալ վերնագիրը. «Երկիր և երկրի մասին դրոյցներ»: Գրքի համակրելի նպատակն է, ծանուցել ժողովրդական ընկերացանութեան, և ծանօթացնել ընկերացողին երկրի և երկրային զանազան երևութիւնների հետ: Գրքից արժէ 20 կոպէկ:

Էջմիածնից մեզ գրում են. «Այսօրը վճել է զործակալութիւններին ուղարկել ժապաւինեալ մատնաներ, պարտաւորեցներով այդ մատնաների մէջ ներմուծել եկեղեցական ամբողջ մուտքը: Կրտսեանից է ապահովել եկեղեցական եկամուտները և աւելի իրան հաշտութեան ենթարկել:»

Էջմիածնի հայոց սինոդը, ինչպէս երևում է պաշտօնական տեղեկութիւններից, ահապիս թալ տիրացուների խնդրել է մերժում, անարժան դրոյցներով նրանց քահանայութեան համար: Արարածները արդատ է մտած այդ հարկմիայից: Նախ՝ Արարածները շատ բարձր դիրք ունի և երկրորդ՝ նա շատ մաքուր է պահուում: Կեանքն անցնում է այստեղ շատ խաղաղ, ածում է երաժշտութիւնը, բայց ուրիշ դուրսդուրիները զրկել է իրան: Ճշմարիտ որ հանրաստեղծում լուս տեղ է: Միայն անցեալ յուլի ամսի 14-ին դերասան Սաֆրազեան, սիրողների մասնակցութեամբ այստեղի բոսովըպում մի հայերէն ներկայացում տուց: Խաղացին «Կախարչի կողմը» կողմնակից: Ներկայացումը կարելի է ասել համարել: Ներկայ էին թէ ամբողջ ինտելիգենտ հասարակութիւնը և թէ բարձրատեսակ անձինք: Սարկարեանց այստեղից գնաց Արարածքը և կարս, այնտեղ էլ ներկայացումներ տալու համար:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՆԱՄԱԿ ՊԱՐԿԱՍՏԱՆԻՅ Սարգսեան, 3 օգոստոսի Մէշէրից զէպի Ռուսաստան ուղղված հիւրերը կրկին վերադարձաւ Պարսկաստան: Այդ անկող

հիւրը լուս ընդունելով ինչ զանազան Ռուսաստանում, նորից վերադարձաւ Արարածական և կրկնակի խառնութեամբ իր վրէժը այժմ թալիքից և խօլից է հանում, օրական մի քանի հարկեր դրնի տանելով... Պարսիկները հաւատարմութեամբ էին, որ «Քատուր» օրից յետոյ խօլէքայ չէ կարող լինել, բայց դժբաղդարա հէնց «Քատուր» և «աշուր» օրերը նա սատակացաւ, այն օրերը, երբ կատարում են պարսիկները իրանց մարգարէների սպանման սուղը, խումբ-խումբ փողոցներում մանգալով և իրանց կրճէքն ու մէջքն խփելով ձեռքերով ու շղթաներով:

Այժմ Քատուրայի մուշաբիքն է հեռագրում, որ երազ է տեսել խօլէքայի շուտով վերջանալու մասին, միայն հարկերով է արդե՞ք անել և արդե՞ք գրել տալ: Թէ որ օրը խօլէքան մտաթալիք և խօլ դժուար է ասել, քանի որ սկզբում պարսիկները ծածկում էին հիւանդներին և դիակները դիչելով էին թաղում, բայց երբ խօլէքան սատակացաւ, արդէն անհարկն էր ծածկել, որովհետև դիակները ժամկետ էին մտած փողոցներում ածած և օրական մի քանի տասնեակ դեղեղաններ փողոցներ վրա չէին հասցնում իրանց ծանր աշխատանքը: Պարսիկները դիակները նախ լողանում են գետակի մէջ, որից ժողովուրդը ջուր է գործ ածում և ապա թաղում մի արշնապի խորութեամբ փորած գերեզմանի մէջ և այն էլ բոլորովն չեն լցնում հողով, այլ միայն երեսն են ծածկում...:

Թալիքի հայերը փախել են մեծ մասամբ Մուսիսի դիրքը: խօլէքան սատակ կոտորածներ է անում Արարածի, թաւու քաղաքում, Մաքուրի խանութեան մէջ. եղան արդէն մի քանի դէպքեր և Սարկարեան, Ռարիում: Շուտով ավարտ կը տարածվի ամբողջ Արարածականում, որովհետև ամեն օր մշակները խումբ-խումբ վերադառնում են իրանց հայրենիքը և տարածում է կալուստիան:

Գրել կամ խօսել Արարածականի քաղաքների առողջական պայմանների մասին, կը նշանակէ այդ քաղաքներին մի որ և է նշանակութիւն տալ, այն ինչ նրանք միանգամայն զուրկ և հեռու են այդ քաղաքները. բարձրներն անմաքուր են, փողոցներում ածված են ամեն տեսակ կեղտոտութիւններ, ստակած էշեր, ջներ, կատուներ, հաւեր և այլն կը տեսնէք ամեն քաղաքիստում: Բազարները լի են ամեն տեսակ խաղ մրցելով, սպանահանցները ներկայացնում են մի արքայախել տեսարան՝ բաց օդում թալված են մարթած անասունների ներքեր և ահապիս տարածութեամբ կանգնած են նոյն մրթած անասունները արևի կամողջ լճերում... Այդ բոլորից գարշել և զղուկել հոգ է փչում:

Թէ որքան պարսիկ կառավարութիւնը հող է տանում և մտածում է խօլէքայի տարածման առաջն անհեղու մասին պարզ ցոյց են տալիս հետեւեալ փաստերը. երբ տեղիս բժիշկը դատաւորին և մի քանի մուլաններին բացատրել էր ջնտում խօլէքայի տարածման պատճառները և ցոյց էր տալիս արտի տարածման առաջն անհեղու միջոցները դատաւորը պատասխանեց հետեւեալը. «Քէրիւմ-բայի, ինչ էս երևալի պէս խօսում, իմ ինչ գործն է փողոցները և խալիս աները մաքուր տալ... իմ սենեակը մաքուր է և ես չեմ մտնի, մեռնողները վատերը պիտի լինին, թող մտնի, կորչեն... Աւելի էլ չաւ, թող խալիք քիչ պակասի, թէ չէ շուտով իրար կուտեն...»

Իսկ մուլանի կարծիքով խօլէքան Արարածից մեզ առած պատիժ է և ուղարկվում է միայն մեղադրներին համար. իսկ մեղադրները անասուտում, անհարու և արօպալիք են և ոչ ուղղափառ մասնատակները: Շարխիստ ասում է թէ Արարածը երբեմն վարա (խօլէքա) երբեմն էլ խալիս (ժանտախա) է ուղարկում, որպէս զի մարդիկ չը մտանան իր զոյրութեան մասին և աղօթին նրան, յիշեն նրա մասին. կը պատժվեն միմիայն Արարածի ճանապարհից դուրս կեանքը: Եւ արօպալիք Շարխիսի դէմ են գործել և ապրում և նրանց պատժելու համար է ուղարկվում խօլէքան: Ռարիում խօլէքայի բուն պատճառը և արօպալիք են և ոչ թէ ինչ որ վարդիկ, անտեսանելի ճմիրօքները...:

Ահա, ընթերցող, մի երկրի կառավարիչների կարծիքը խօլէքայի մասին. ուրեմն բնի գործուհեցութիւն կարելի է սպասել նրանցից:

Բայց այժմ թշուառ ժողովրդի դարձն ու ցար մեռակ խօլէքան չէ. Արարածականում կատարեալ անիշխանութիւն է տիրում այժմ թալիքի կառավարիչները փախել են, իսկ նրանց տարաբար պաշտօնեաները և ծառաները ցրվել են գաւառներ:

րում և թալանում են ժողովրդին: Բողոքել անգամ անհարկն է. շատ տեղ ուղտասները փակված են, պատային ծառայողները փախած, հեռագրութիւնը շատ տեղ կտրված...:

Նամակ պատրաստ էր, երբ խօլից ստացայ հետեւեալ տեղեկութիւնը. անցեալ օր այնտեղ ամենասարափելի կոտորած է կրել, խօլէքան մի օրում տարել է մինչև 1000 հոգի զոհ...: Թալիքի դուռն էլ օրական մտնում են 500-ից մինչև 800 հոգի: խօլէքան սկսել է կոտորածներ, անել և Սարկարեան և Ռարիում: Սարկարեանի դէպի վան տանող ճանապարհի վրա թիւրքաց կառավարութիւնը կարանտին է դրել:

ՄՇԱԿԻ ՀՆՈՒՍԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՄԻՍՏԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՅ

ՄԻՆՍԿ, 14 օգոստոսի: Բօրիսով մեծ հրդեհ է սկսվել: Նահանգապետն ազատ հրդեհաշիջանքի խմբի հետ ուղարկեց Բօրիսով արտակարգ գնացքով:

ՊԵՏԵՐՈՒՊՈՒԿ, 15 օգոստոսի: Վերսիլ երկ գնաց Պետերօֆ, պրինց Օլբերտովի մօտ ձայնի Պետերբուրգում օգոստոսի 13 և 14-ին հիւանդացան 108, մեռան 29, առողջացան 89, կրօնատուում օգոստոսի 6-13 հիւանդացան 15, մեռան 6::

ԼՕՆԳՕՆ, 15 օգոստոսի: Գրեկացիները, ԼՕնոգոնի մօտ, ասիական խօլէքայից մեռան 2 կին, որոնք, ինչպէս ասում են, ուսու դաղթականներ են, որ եկել են Համբուրգից:

ՊԱՐԻՉ, 15 օգոստոսի: Երէկ երկրորդը եղաւ Լիտուա և Աւելի, Պիլի-դը-Պօլ, կանաչ, Լօզէր, իլէր և Գրօմ դեպարտամենտներում. ոչ մի դժբաղդութիւն չէ պատահել:

ԲԲՎԵՆ, 15 օգոստոսի: Հիւսիսային-կենտրոնական «Լօզդը» զարբերեց զաղթականների տեղափոխելը Ռուսաստանից:

ԲԵՐԼԻՆ, 15 օգոստոսի: Համբուրգում չորեքշաբթի օր խօլէքայով հիւանդացան 188, մեռան 32, հիւղաբլի հիւանդացան 90, մեռան 41: Արտօնում երէկ մեռան 8 մարդ: Հիւանդութեան մի մի դէպքեր եղան Կիւրում և Երեզլից-ՀՕՆ-տէյնում: Հերբում է, որ Բերլինում ասիական խօլէքա է երեացել:

ՊԵՏԵՐՈՒՊՈՒԿ, 16 օգոստոսի: «Փրաւիտ. Յեստ.» հերբում է, որ իբրև թէ Պարսկաստանում երեւալի է ժանտախախտի նման մի հիւանդութիւն՝ «եարա»: Պարսկաստանում այժմ ժանտախախտ, կամ դրան մօտիկ մի ուրիշ հիւանդութիւն չէ: Նախատուված. այդ լուրերին պատճառ է տուել այն, որ Պարսկաստանի մի քանի տեղերում խօլէքան օտարիկ կոտորած է արել, և միաժամանակ սկսվել է տիֆ և դիֆտերիա: Պարսկաստանի սահմանակից տեղերի ամառապարկան դրոյցները մանրամասն ցնցելու և սահմանադի վրա հակելու համար կառավարութիւնը ուղարկել է առանձին բժիշկներ: —Երէկ երկրորդային կոնգրէսի անդամները զբնարձրագին պատասխան: Պետերբուրգում օգոստոսի 14 և 15-ին հիւանդացան 75, մեռան 37, առողջացան 86: —Երէկ արտաքին գործերի միսիտալը ընտանիքով ճանապարհ ընկաւ: Բօրիսովում սպրկել է մօտ 1,000 տուն, ի միջի որոց և կառավարական հիւանդութիւններ:

ՆԻՃՆԻ-ՆՕՎԳՈՐՈՒԿ, 16 օգոստոսի: Պրօֆէսոր Արէպ, որը խօլէքայի պատճառով այստեղ է ուղարկված, թողնելով ՆիՃնի-Նօվգորօզ, ուղարկեց զէպի հարաւ նոր հետազոտութիւնների համար: —Օգոստոսի 14-ին և 15-ին ստանալանում չեղաւ և ոչ մի դէպք հիւանդութեան: Արտօնները գալիս են խմբերով. այսօր ստանալանում տիրում է սովորական կենդանութիւնը:

ՊԵՏԵՐՈՒՊՈՒԿ, 17 սեպտեմբերի: Երէկ Զմերային պալատում ճաշերէսի անդամների. ներկայ էին գեներալ-ադիուտանտ Ռիխտեր, դիւլամաները, միսիտարները և ուրիշ բարձր աստիճանագրեր. Ռիխտեր առաջաբերեց օտար սկետութիւնների և հանրապետութեան նախադասների կենացը, իսկ կոնգրէսի մշտական ընթրի նախագահ Բէլլէր անաշարից Նոյա Մեծութիւնների կենացը: —Կոնգրէսի հետեւեալ նստաշրջանը կը կայանայ ոչ փոքր 1895 թից լՕնոգոնում: Պետերբուրգում 15-ին և 16-ին հիւանդացել են 125, մեռել են 25, առողջացել են 54 հոգի:

ՊԵՏՐՈՎՊՈԼԻՍԻ, 3 օգոստոսի: Երկրորդ բարեկուր- ծական վիճակագրողի ժամանակ 250-ական բու- լիները ընկան հետևեալ տոմսերի վրա.

Table with 4 columns: № տոմս, № սերի, № տոմս, № սերի. Lists various numbers and series.

Table with 4 columns: № տոմս, № սերի, № տոմս, № սերի. Lists various numbers and series.

Table with 4 columns: № տոմս, № սերի, № տոմս, № սերի. Lists various numbers and series.

(Կը շարունակվի)

Ս. ՊԵՏՐՈՎՊՈԼԻՍԻ ԲՈՐՄԱ Օգոստոսի 14-ին

Լոտոնի վրա 10 ֆունտ արծե . . . 98 ր. 30 կ. Բերլին վրա 100 մարկ . . . 48 ր. 51

Table with 4 columns: № տոմս, № սերի, № տոմս, № սերի. Lists various numbers and series.

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ի

ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻԶ

որը իրաւունք ունի 5-րդ կարգի, և պարապել է 2 ասրի ԱՍՏՐԱԽԱՆԻ ծխական զրպ- րոցում և 1 ասրի երկխայտում, կամեւում է ուսուցչի պաշտօն ունենալ Հայոց ծխա- կան դպրոցներում: Զանկացողները կարող են դիմել Հետևեալ Հասցեով. ВЪ АСТРА- ХАНЬ, учителю Вардану Аветовичу Шелковникову. Большая Исады, домъ Мадатовъ, у Биржи, № 33 (нижній этажъ). № 89 3-3

ՄԻ ԵՐԻՍԱՍԱՐԻ, ԱՆԱՐՏԵԼՈՎ ՏԵՆՆՈՒՄԻՍԻՆԻՆԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ, ցանկանում է ունե- նալ Հայոց թեմական դպրոցներից որ և է մէկում, կամ ճեմարանում դասեր, զլիաւա- րապէս մանկամտակարգ: Զանկալի է, որ դասերի թիւը շարժական 18-ից աւելի չը լինի: Պայմանների մասին դիմել այս Հասցեով, Шуша, Аракелу Бабаханияну. № 88 5-5

Հարկաւոր է մի ՀԱՅ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉՈՒՀԻ երկու մանկահասակ որը ե- րեխաների համար Գանձակում ցանկացողները կարող են պայմանների մասին տեղեկա- նալ «Մշակի» խմբագրութեան մէջ: № 87 5-5

НЪМЕЦКАЯ ГОСТИНИЦА

HOTEL NIEMIECKI, «ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԻՐԱՆՈՑ» գտնվում է Վ Ա Ր Շ Ա Վ Ա- ՅՈՒՄ, քաղաքի կենտրոնում, որից վերաշինված, ունի 90 կահաւորված նստիչներ- որոնց սարք ու կարգը ամենայաւ արտասահմանեան հիւրանոցների սենակներին է նման: Նստիչների զինը 50 կապէկից մինչև 3 բուրժի օրական, անկողնով և ծառայով: Հիւրանոցում կայ ընթերցարան-գրադարան, օրտեղ ստացվում են Հայերէն «Մշակ» և «Նոր-Դար» լրագրիները, հիւրերի համար անվարձ կայ ընտանոցան, տեղեֆոն, քաղցրե- ղէնների խանութ, բարձրներ: Հիւրանոցի կառքերը գտնվում են բոլոր երկաթուղային կայարաններում: (№ 21) 31-130 (2.)

ԴԵՂԱԳՈՐԾ Ա. Ս. ԱՐԻՍՏԱԿԵԱՆԻ ՊԱՇՏՏԵՑ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ գեղերի, մորթի գեղեցկացնող և հոտաւետ, նոյնպէս և առող- ջապահական նիւթերի և տնտեսական գործիքների, բացված է կուկիայում, Վ օրոնցովի արձանի հանդէպ, բժշկապետ Նաւասարդեանի առաջին մասն. հիւանդանոցի տակ: (№ 67) 16-100 (և շ.)

ԵԼԼԵԿՏՐՈՆ Գ.Ա.Ա.Ս.ՆՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ Գ.Ա.Ա.Ս.ՆՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ ԲՐ. Դ.ԼԵՅՈՎՅԵ ԲՈԼՏՈՎ (на Дону) 1/2-ից մինչև 120 ձիու ուժի: ԶԱՆԳԱԿՆԵՐ Գ.Ա.Վ.Ա.ՆՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ ԲՐ. Դ.ԼԵՅՈՎՅԵ ԲՈԼՏՈՎ (на Дону) 1/2-ից մինչև 120 ձիու ուժի: (91-№ 5) 77-100 (և շ.)